

De illegale heroïenemarkt

DRS. J.C. HOEKSTRA*

Het bestaan van een illegale heroïenemarkt in Nederland is een betrekkelijk jong verschijnsel. Tot het begin van de jaren zeventig kwam het gebruik van heroïne slechts in zeer beperkte mate voor. Pas sinds 1972 heeft het gebruik van en de handel in heroïne zich uitgebreid. Het aantal heroïnegebruikers in Nederland wordt nu geschat op 20.000. Nauwkeurige schattingen van dit aantal ontbreken echter, terwijl omtrent de omvang van de aanbodkant in het geheel geen schattingen aanwezig zijn. In het licht van de wettelijke aspecten van gedragingen met betrekking tot heroïne is dit niet verwonderlijk.

Heroïne is opgenomen op lijst 1 van de Opiumwet en valt daarmee onder de stoffen waarvan het gebruik voor andere dan geneeskundige of wetenschappelijke doeleinden wordt geacht onaanvaardbaar risico op te leveren. Krachtens deze wet is zowel handel in als gebruik van heroïne verboden. De eerste empirische studie die het heroïneprobleem in Nederland vanuit de economische optiek beschouwt, is die naar de beheersbaarheid van de illegale heroïenemarkt 1). Door middel van vraaggesprekken met 80 zware heroïnegebruikers in Nederland zijn gegevens verzameld omtrent variabelen en relaties die een rol spelen aan de vraagzijde van de heroïenemarkt. In dit artikel zullen enkele resultaten van dit onderzoek worden weergegeven. Daaraan voorafgaand wordt de structuur van de illegale heroïenemarkt beschreven.

Inleiding

Heroïne is een verslavend middel met een stijgend tolerantieniveau: naarmate gedurende een langere periode dagelijks heroïne wordt gebruikt, heeft een gebruiker steeds meer heroïne nodig om het gewenste effect (een „flash” of „stoned zijn”) te bereiken. Een gebruiker heeft derhalve ook steeds meer geld nodig om in de dagelijkse behoefte aan heroïne te voorzien. Gezien de relatief hoge prijs van heroïne wordt op een gegeven moment al het beschikbare geld aan heroïne besteed en wordt niet meer voorzien in andere behoeften als voedsel en kleding. Uiteindelijk zal, vanwege de geleidelijk stijgende benodigde hoeveelheid geld, tot crimineel gedrag worden overgegaan, terwijl het gebruik dan veelal alleen nog maar gericht is op het tegengaan van onthoudingsverschijnselen. Omdat verder op een zwarte markt geen kwaliteitscontrole mogelijk is, kan de heroïne door de aanbidders worden versneden (vermengd met andere, soms schadelijke stoffen), hetgeen een gevaar oplevert voor de gezondheid van de gebruiker. Heroïnegebruik kan zodoende voor de individuele gebruiker resulteren in een slechte gezondheidstoestand en criminaliteit, terwijl het gebruik zich op maatschappelijk niveau uit in kosten van inbraak, diefstal e.d. en versterking van de openbare orde.

In het onderstaande zal de structuur van de heroïenemarkt worden beschreven, en wordt een cijfermatige invulling gegeven aan enkele variabelen die een rol spelen aan de vraagzijde van deze markt. Onderzoek naar de aanbodstructuur van de Nederlandse heroïenemarkt heeft voor zover bekend tot op heden niet plaatsgevonden. De beschrijving daarvan geschiedt hoofdzakelijk aan de hand van Amerikaanse literatuur 2); er is evenwel voorshands geen aanleiding om te veronderstellen dat de Nederlandse situatie fundamenteel verschilt. De weergave van de vraagzijde van de markt, alsook het geïllustreerde cijfermateriaal is gebaseerd op eigen onderzoek.

De aanbodstructuur

De grondstof voor heroïne is opium, die wordt gewonnen uit het melksap van de papaverbloem in produktielanden als Birma, Thailand, Pakistan en Turkije; al naar gelang de herkomst is voor één kilogram heroïne vijf à tien kilogram opium nodig. De opium wordt opgekocht van de opiumboeren en vervolgens geleverd aan het „laboratorium”, waar de heroïne wordt geproduceerd. Door middel van koeriers wordt de heroïne naar het consumptieland getransporteerd.

De distributiestructuur in het consumptieland wordt gekenmerkt door een groot aantal schakels. Door zowel Preble en Casey 3), Moore 4) als Feigenbaum 5) worden zes niveaus onderscheiden. Door laatstgenoemde worden deze niveaus aangeduid met: importeur, groothandel, hoofddealer, distributeur, dealer en pusher c.q. consumptiedealer (die voornamelijk handelt om

* Wetenschappelijk assistente in dienst van ZWO, werkzaam aan de Economische Faculteit der Rijksuniversiteit te Groningen.

1) Dit onderzoek wordt gesubsidieerd door ZWO, projectnummer 45-50. Een tussentijdse rapportage kan men aantreffen in R.R. van den Heuvel, J.C. Hoekstra en Th.J.B.M. Postma, *Analyse van de vraag naar heroïne; effecten op individueel heroïnegebruik*, deel I en II, Memorandum van het Instituut voor Economisch Onderzoek nr. 156 en 157, Groningen, 1984.

2) Een uitgebreide weergave van deze literatuurstudie biedt J.C. Hoekstra, *De structuur van de illegale heroïenemarkt in Nederland*, afstudeeropdracht, Groningen, 1980.

3) E. Preble en J.J. Casey, Taking care of business; the heroin user's life on the street, *International Journal of the Addictions*, jg. 4, nr. 1, 1969.

4) M.H. Moore, *Buy and bust*, Massachussets, 1977.

5) R.A. Feigenbaum, The economics of heroin, in: L.J. Kaplan en D. Kessler (red.), *An economic analysis of crime, selected readings*, Springfield, (Ill), 1976.

in eigen gebruik te kunnen voorzien). Als verklaring voor de grote lengte van de distributieketen wordt in de literatuur aangetroffen de illegaliteit van handel in en gebruik van heroïne 6). Deze leidt tot een voortdurende kans op arrestatie, en het gedrag van aanbieders wordt op grond hiervan gekenmerkt door het zoveel mogelijk reduceren van de arrestatiedreiging door het aantal contacten met volgende (en ook voorgaande) schakels te beperken; zo verkoopt een gemiddelde importeur slechts aan acht groothandelaren en een dealer slechts aan zes pushers, die ieder slechts aan hoogstens vijftien gebruikers verkopen 7). Aangezien door de importeur grote hoeveelheden worden ingekocht en er op straatniveau per transactie slechts kleine hoeveelheden worden verhandeld, leidt het beperken van het aantal contacten in de distributieketen tot een groot aantal tussenschakels.

Een meer op economische gronden gestoelde verklaring voor de lengte van de distributieketen kan worden ontleend aan Williamson 8). Williamson tracht een verklaring te vinden voor de verschillende wijzen van economische organisatie van de produktie van een goed; hij gaat na vanuit welke overwegingen de verschillende produktiestadia „via de markt” worden georganiseerd (i.c. levering van onderdelen en halffabrikaten door zelfstandige ondernemingen) en in welke gevallen dit geschiedt door middel van hiërarchische structuren (i.c. verticale binding van de verschillende produktiestadia). Bij het toepassen van de analyse van Williamson op de distributieketen van de heroïnemarkt zijn twee kanttekeningen op zijn plaats. Ten eerste heeft zijn analyse betrekking op de produktiestructuur van een goed. Zoals Williamson echter zelf stelt kan ook een distributiestructuur worden verklaard met behulp van het aangedragen begrip-penkader 9). Ten tweede betreft hij het begrip „hiërarchische structuur” op een situatie waarin verschillende produktie- c.q. distributie stadia door middel van afspraken, contracten e.d. met elkaar zijn verbonden. Een relatie met de heroïnemarkt is in dit kader misschien niet in eerste instantie duidelijk; de heroïnehandel werkt waarschijnlijk niet op contractbasis. Leveranciers trachten echter wel hun afnemers te disciplineren door bij voorbeeld te dreigen met maatregelen wanneer blijkt dat een afnemer ook handelt met een andere leverancier. Er zijn dus wel stringente informele afspraken. In Amerika, waar de heroïnehandel strak georganiseerd is in zogenaamde „confederation families” 10) die zich bezighouden met „organized crime” ligt een analogie met hiërarchische structuren voor de hand.

Centraal in de analyse van Williamson staan de begrippen transactie en transactiekosten (zijnde kosten van het verzamelen van informatie om te komen tot een transactie en van het uitvoeren van de transactie); naarmate de transactiekosten hoger worden, zal het streven meer gericht zijn op het vervangen van de markt door interne organisaties. Kort samengevat komt de benadering van Williamson op het volgende neer:

- markten en hiërarchieën zijn alternatieve middelen om met elkaar samenhangende transacties te verrichten;
- of die transacties via de markt worden georganiseerd dan wel via hiërarchische structuren wordt bepaald door de relatieve efficiency van de beide mogelijkheden;
- de kosten van het opstellen en uitvoeren van complexe contracten tussen ondernemingen variëren met de karakteristieken van de betrokken beslissers aan de ene kant, en de objectieve eigenschappen van de markt aan de andere kant.

Een opwaartse druk op de transactiekosten wordt bewerkstelligd door een begrensde rationaliteit van de beslissers (onbekendheid met toekomstige gebeurtenissen waardoor het moeilijk wordt om lange-termijnafspraken te maken), opportunistisch gedrag (het afsluiten van transacties in het eigen voordeel, desnoods door middel van bedrog), onzekerheid met betrekking tot de consequenties van genomen beslissingen, een gering aantal bij de transactie betrokken partijen en een ongelijke informatieverdeling.

Het door Williamson aangedragen begrippenkader is bij uitstek geschikt voor een beschrijving van de transacties op de heroïnemarkt. Deze worden immers – per transactie – gekenmerkt door een klein aantal betrokken partijen: iedere aanbieder levert slechts aan een beperkt aantal vragers. Zou er volstrekte zekerheid bestaan met betrekking tot omgevingsfactoren (mogelijk politieoptreden, de aanvoer van heroïne e.d.) en persoonlijk-

ke factoren (opportunistisch gedrag, waaronder het misbruik maken van de beschikking over informatie), dan zou de importeur in principe rechtstreeks met de „detailisten” kunnen onderhandelen. Deze situatie doet zich echter op de heroïnemarkt niet voor: gezien het illegale karakter van de handel zijn de transactiekosten erg hoog. Op basis van het betoog van Williamson zou dan moeten worden geconcludeerd dat het streven binnen het distributiesysteem is gericht op „ondernemingswijze” distributie. Hoewel schijnbaar distributie via de markt plaatsvindt, kan gezien de criminele sancties inderdaad worden gesproken van een hiërarchisch gestructureerd distributiesysteem. Dat het aantal schakels tussen importeur en straatniveau groot is, wordt verklaard uit het streven van de importeur om de transactiekosten te verlagen. Door te onderhandelen met een paar „vaste klanten” wordt in ieder geval de onzekerheid ten aanzien van menselijke factoren gereduceerd, terwijl ook de begrensde rationaliteit een minder beperkende factor vormt. Voor iedere volgende schakel geldt een soortgelijke redenering. De uiteindelijk resulterende distributiestructuur kan worden beschouwd als een pyramide: weinig distributie-eenheden op hoog niveau en veel op laag niveau. In deze structuur zijn de transactiekosten geminimaliseerd.

Ten slotte zij vermeld dat de verhoudingen in de distributieketen niet volledig vastliggen. In feite wil iedere participant opklimmen in het systeem. Voor de gebruikers betekent dit een goedkoper en betrouwbaarder aanbod, voor de dealers een hogere absolute winst en voor de hoger gelegen schakels een grotere veiligheid. Voor de schakels waarop de opwaartse druk is gericht betekent dit echter een groter gevaar voor ontdekking: de onmiddellijke leverancier riskeert een toenemende concurrentie, terwijl het niveau daarboven met meer personen zal moeten samenwerken. Handelaren construeren daarom veelal institutionele belemmeringen door hun afnemers te isoleren van hun eigen leveranciers 11). Bij de hogere schakels van het distributiesysteem ten slotte bestaan economische prikkels om lagere niveaus uit te schakelen, hiermee de winst van de tussenliggende niveaus voor zich zelf opeisend.

Transactieomvang en winst

Naarmate de heroïne de gang maakt door het distributiesysteem wordt de transactieomvang, gemeten in zuivere heroïne, steeds geringer. Doordat echter de heroïne op verschillende niveaus van de distributieketen wordt versneden neemt de transactieomvang, gemeten in werkelijke hoeveelheden, minder snel af. Een mogelijke reden voor het versnijden van de heroïne wordt gegeven door Rottenberg 12). Consumenten zouden zich minder verzetten tegen een (verkapte) prijsverhoging als gevolg van een extra versnijding en zouden minder gauw op zoek gaan naar alternatieve bronnen dan bij een prijsstijging zonder meer. Dit lijkt niet aannemelijk; uit de intensiteit van de werking van de heroïne kan worden afgeleid dat de stof meer of minder zuiver is. Een meer plausibele verklaring wordt gegeven door Van Helden en Van den Heuvel 13). Zij stellen dat de mate van versnijding van hoger naar lager gelegen schakels in de distributieketen groter wordt doordat iedere schakel belang heeft bij een zo groot mogelijke winstmarge. Terwijl op de hoge niveaus de heroïne niet wordt versneden om de hoeveelheden die langs illegale kanalen moeten niet te vergroten, kan op de lagere niveaus gebruik

6) G.J. van Helden en R.R. van den Heuvel, *Heroïne en economie*, Memorandum van het Instituut voor Economisch Onderzoek, nr. 58, Groningen, 1979, blz. 34.

7) E.M. Brecher, *The consumers union report: licit and illicit drugs*, Boston, 1972, blz. 98.

8) O.E. Williamson, *Markets and hierarchies: analysis and antitrust implications*, New York, 1975.

9) Williamson, op. cit., blz. 103.

10) D.R. Cressey, *Theft of the nation*, New York, 1969.

11) Moore, op. cit., blz. 57.

12) S. Rottenberg, *The clandestine distribution of heroin, its discovery and suppression*, *Journal of Political Economy*, jg. 76, 1968, blz. 82.

13) Van Helden en Van den Heuvel, op. cit., blz. 35.

worden gemaakt van het ontbreken van een kwaliteitsgarantie; er kan een produkt worden aangeboden dat beter lijkt dan het in feite is. Het volgende, aan Feigenbaum 14) ontleende overzicht toont de kosten, opbrengsten en winst per schakel in de distributieketen. Het gaat hierbij niet zo zeer om de absolute getallen als wel om de onderlinge verhoudingen.

Tabel 1. Kosten, opbrengsten en winst per schakel van de distributieketen

Distributieniveau	Gekochte hoeveelheid	Kosten van aankoop in dollars	Kosten van versnijding in dollars	Verkochte hoeveelheid	Opbrengst verkopen in dollars	Winst in dollars
Importeur	50 kg	400.000	—	50 kg	850.000	450.000
Groothandel	10 kg	170.000	—	10 kg	250.000	80.000
Hoofddealer	5 kg	125.000	1.365	60 × ¼ kg	540.000	413.635
Distributeur	8 × ¼ kg	72.000	2.515	7.390 bundels a)	554.250	479.735
Dealer	10 bundels a)	750	—	22 × ½ bundels b)	880	130
Pusher	1 × ½ bundel b)	40	—	8 pakjes	40	0

Bron: Feigenbaum, op. cit.

a) Een bundel bestaat uit 25 pakjes van 5% zuivere heroïne.

b) Een halve bundel bestaat uit 10 pakjes van 5% zuivere heroïne.

Groepen gebruikers

De vraagkant van de heroïenemarkt, waarvan de omvang wordt geschat op 20.000 gebruikers, is naar verscheidene criteria te segmenteren. Te denken valt bij voorbeeld aan de lengte van het gebruiksverleden van de heroïnegebruikers, het land van herkomst (Nederlanders, Surinamers, Molukkers e.a.), sexe, of sociologische karakteristieken 15). Vanuit de economische optiek zou echter de omvang van het heroïnegebruik primair bepalend moeten zijn voor het onderscheid tussen groepen, mede in relatie

tot de prijs en andere – vraagbepalende – factoren. Op basis van dit criterium kunnen de volgende groepen worden onderscheiden:

- lichte gebruikers: personen die gedurende hun gebruikperiode minder dan een kwart gram heroïne per dag hebben gebruikt;
- zware gebruikers: personen die gedurende (delen van) hun gebruikperiode minstens een kwart gram heroïne per dag hebben gebruikt;
- ex-gebruikers: personen die, na een periode van heroïnegebruik, vrijwillig drugsvrij zijn.

Dat de scheidslijn tussen lichte en zware gebruikers is gesteld op een kwart gram per dag kan worden verklaard uit het feit dat dit de kleinste hoeveelheid heroïne is die „los” kan worden gekocht. Wil men een kleinere hoeveelheid kopen, dan kan dat alleen in de vorm van „pakjes”. Deze pakjes hebben een wisselende samenstelling, zowel wat betreft kwaliteit als kwantiteit (die wel steeds (veel) minder is dan een kwart gram), maar hebben een vaste prijs die lager is dan de prijs van een kwart gram. Heroïnegebruikers die dagelijks minstens een kwart gram gebruiken vertonen daardoor een ander marktgedrag dan lichte gebruikers. Zij hebben op het moment van aankoop meer geld nodig, kopen bij een andere schakel in de distributieketen (namelijk daar waar grotere hoeveelheden worden verkocht) en moeten op een lucratievere en/of intensievere manier aan geld komen.

In het onderzoek naar de beheersbaarheid van de illegale heroïenemarkt is de nadruk gelegd op de categorie van de zware gebruikers. Bovendien is gesegmenteerd naar sexe en land van herkomst (Nederlanders en Surinamers). De indeling naar sexe berust op de veronderstelling dat vrouwen eerder dan mannen zullen overgaan tot prostitutie als bron van inkomsten, daardoor een minder grote kans lopen om gepakt te worden en zich, door deze „zekere” bron van inkomsten minder gauw tot de hulpver-

14) Feigenbaum, op. cit., blz. 232, 233.

15) Zie voor een onderscheid naar sociologische karakteristieken: O. J. A. Janssen en K. Swierstra, *Heroïnegebruikers in Nederland; een typologie van levensstijlen*, Kriminologisch Instituut, Groningen, 1982.

Smokkel van heroïne in een autoband (ANP-foto)

lening zullen richten. De twee eerstgenoemde hypothesen worden door het verzamelde datamateriaal bevestigd. De laatste kan niet worden aanvaard. De keuze van de groep Nederlanders bij een onderzoek naar de Nederlandse heroïenemarkt spreekt voor zich. Onder uit andere landen afkomstige gebruikers nemen de Surinamers een bijzondere plaats in. Op de lagere niveaus in de distributieketen is de heroïnehandel namelijk voor een groot deel in handen van Surinamers. Op grond hiervan zou men kunnen veronderstellen dat Surinaamse gebruikers lagere prijzen betalen dan Nederlandse gebruikers, vaker vaste dealers of huisadressen hebben, vaker kunnen poffen en dat zij vaker de heroïnehandel zelf als inkomstenbron hebben. De eerstgenoemde hypothese wordt niet bevestigd, de overige drie wel.

Omtrent de omvang van de onderscheiden populatiestrata (zware gebruikers: Nederlandse mannen, Nederlandse vrouwen, Surinaamse mannen en Surinaamse vrouwen) kan, wegens het ontbreken van een centrale registratie van heroïnegebruikers, geen uitspraak worden gedaan. Ook aan de literatuur kan geen eenduidige indicatie worden ontleend voor de samenstelling van de populatie. Zo schat Moore 16) dat 70% van de gebruikerspopulatie bestaat uit personen die meer dan twee pakjes heroïne (ca. 0,14 gram 17)) per dag gebruiken. Hunt en Zinberg 18) daarentegen veronderstellen dat het aantal incidentele gebruikers een veelvoud is van de omvang van de groep dagelijkse gebruikers.

Met de bovenbeschreven indeling is gekozen voor een naar drie kenmerken doorgevoerde segmentatie: gebruiksniveau, sexe en land van herkomst. Een belangrijk deel van de gebruikerspopulatie wordt gedekt door de aldus gedefinieerde populatiestrata. Hierbij dient echter één kanttekening te worden gemaakt. De benadering van respondenten heeft plaatsgevonden via huizen van bewaring en (methadon-)hulpverleningsinstellingen. Dit impliceert dat de groep gebruikers die noch contacten heeft met de hulpverlening, noch detentie-ervaring heeft, niet in het onderzoek is opgenomen. Aangezien kan worden verondersteld dat deze groep, binnen de groep zware gebruikers, van beperkte omvang is, zal dit slechts van ondergeschikt belang zijn bij het interpreteren van de resultaten van het onderzoek.

Gebruiksniveaus en prijzen

Door middel van half-gestructureerde vraaggesprekken met 80 zware heroïnegebruikers, verspreid over Nederland, zijn gegevens verzameld omtrent variabelen en relaties die een rol spelen aan de vraagzijde van de heroïenemarkt. Enkele resultaten zullen nu worden gepresenteerd.

Door de zware heroïnegebruikers werd gemiddeld gedurende 288 dagen per jaar heroïne gebruikt; het gebruiksniveau bedroeg dan gemiddeld 0,38 gram per dag. Gedurende de resterende dagen bevonden de gebruikers zich in een periode van geen gebruik, dan wel in detentie. De prijs die de gebruikers die niet betrokken waren bij de heroïnehandel, over de periode 1973 t/m 1982 voor een gram heroïne betaalden is weergegeven in tabel 2. Gezien het bestaan van prijsverschillen tussen regionale deelmarkten zijn de prijzen weergegeven per plaats van aankoop. Een lege cel duidt op het ontbreken van waarnemingen.

Met uitzondering van Rotterdam zijn de prijzen in 1982 minimaal het tweevoudige van de prijzen in 1975. Er treden twee opvallende „trendbreuken” op. In 1976 en 1977 doen zich relatief grote prijsstijgingen voor; deze kunnen worden verklaard uit het feit dat in deze jaren volgens een groot aantal respondenten sprake was van een schaarste aan heroïne. Behalve in Den Haag dalen de prijzen vervolgens in 1979; deze daling hangt vermoedelijk samen met het feit dat in dat jaar de Turkse heroïne werd geïntroduceerd, die door middel van een lagere prijszetting concurreerde met de Chinese heroïne. Verder vertonen de prijzen met name tussen de Randstad enerzijds, en Groningen en Heerlen anderzijds grote verschillen. Mogelijke oorzaken hiervan zijn gelegen in de langere transportroute naar het Noorden resp.

---

16) Moore, op. cit., blz. 84.

17) Moore, op. cit., blz. 106.

18) L.G. Hunt en N.E. Zinberg, *Heroin use: a new look*, Drug Abuse Council, 9, 1976.

Tabel 2. Gemiddelde prijs van een gram heroïne in guldens, per jaar en plaats van aankoop

Plaats	Jaar	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982
Amsterdam				119	180	263	230	222	271	268	262
Rotterdam		63	91	193	236	259	290	257	302	339	317
Den Haag		55	101	126	217	233	234	241	317	340	326
Heerlen e.o.			85	228	482	488	311	249	468	450	507
Groningen			114	148	289	480	440	358	577	583	540

Zuiden van het land, en het bestaan van meer tussenschakels in de distributieketen.

Een verandering in de prijs van pakjes heroïne bleek bij de onderzochte groep geen invloed te hebben op de verkregen hoeveelheid heroïne. Een verandering in de prijs van grotere hoeveelheden (minstens een kwart gram) leidde echter wel tot wijzigingen in de verkregen hoeveelheid. Zolang zware gebruikers pakjes heroïne gebruiken (hetgeen hoofdzakelijk plaatsvindt in perioden van licht gebruik) kunnen prijsstijgingen blijkbaar worden opgevangen. Zodra echter grotere hoeveelheden werden gebruikt (en de daarvoor benodigde hoeveelheid geld toch al aanzienlijk was) leidde een prijsstijging bij 39% van de respondenten tot een daling van de vraag. Bij 58% bleef de vraag ongewijzigd; zij waren in staat om de grotere benodigde hoeveelheid geld op te brengen. Op een daling van de prijs reageerde 59% van de respondenten met een grotere aankoop van heroïne. Voor de overige 41% bleef bij een lagere prijs de vraag naar heroïne ongewijzigd.

Heroïnegebruikers verwerven geld via legale, dan wel illegale weg. De legale inkomsten kunnen voortkomen uit werk, uitkering, lenen, zakgeld, sparen, schenking of het verkopen van bezittingen. Zij bedroegen gemiddeld f. 46 per dag en konden oplopen tot f. 1.000 per dag. In tabel 3 zijn de inkomsten weergegeven die uit semi-legale/illegale bron werden verkregen, alsmede de procentuele verdeling van de waarnemingen over de verschillende „manieren van scores”. Niet gedifferentieerd naar manier van scoren bedroegen de gemiddelde inkomsten uit semi-legale/illegale bron van f. 565 per dag.

Tabel 3. Procentuele verdeling manier van scoren en gemiddelde inkomsten in guldens per dag

Manier van scoren	Relatieve frequentie in procenten	Gemiddelde inkomsten
Diefstal	26	141
Inbraak	16	498
Heling	1	214
Cheques vervalsen/verzilveren	4	471
Heroïne dealen	19	1.449
Bemiddelen	6	49
Tussenpersoon	8	846
Dealen van methadon	1	7
Dealn van andere middelen	7	287
Oplichting	2	867
Beroving/overval	2	867
Prostitutie	6	252
Souteneur	1	400
Gokken	1	36

Een te geringe beschikbare hoeveelheid geld resulteerde voor 61% van de respondenten in een daling van de vraag; 36% kon in deze gevallen, door bij voorbeeld te poffen of wat heroïne te krijgen, toch de voorgenomen vraag realiseren. Was de beschikbare hoeveelheid geld groter dan nodig om in de voorgenomen vraag naar heroïne te voorzien, dan werd door 86% van de respondenten een grotere hoeveelheid heroïne gekocht. Voor de overige 14% bleef de vraag naar heroïne ongewijzigd.

Behalve heroïne werden ook andere middelen gebruikt. Zo werden bij voorbeeld in 55% van de gevallen meer of minder frequent softdrugs gebruikt, in 17% van de gevallen slaap- of kalmeringsmiddelen en in 27% van de gevallen cocaïne. Voor 38% van de respondenten leidde een hoger bijgebruik tot een lagere benodigde hoeveelheid heroïne.

Door de onderzochte groep werd 245 maal een methadonprogramma doorlopen, hetgeen leidde tot een significante daling

van het heroïnegebruik: gemiddeld 0,59 gram per dag voorafgaand aan het methadonprogramma, en gemiddeld 0,08 gram per dag tijdens het methadonprogramma.

Slotopmerkingen

Aan de weergegeven resultaten kan een indicatie worden ontleend omtrent de omvang van het heroïneprobleem, zowel op individueel als maatschappelijk niveau. Het gemiddelde gebruiksniveau bedraagt 0,38 gram per dag. Bij een prijs van f. 300 per gram (zijnde de gemiddelde prijs in 1982, niet gedifferentieerd naar plaats van aankoop) betekent dit dat de „gemiddelde” gebruiker f. 114 per dag moet verwerven. Wanneer dit door middel van inbraak of diefstal gebeurt (afgezien van heroïnehandel de twee meest toegepaste manieren om aan geld te komen) zal voor ongeveer f. 450 aan goederen moeten worden gestolen, ervan uitgaande dat een heler ongeveer een kwart van de marktwaarde van de goederen betaalt (informatie uit de interviews). Door een geschat aantal van 20.000 heroïnegebruikers wordt, rekening houdend met de omstandigheid dat zij gedurende gemiddeld 288 dagen heroïne gebruiken, jaarlijks ruim f. 650 mln. aan heroïne uitgegeven.

Door middel van haar drugbeleid tracht de overheid zowel de individuele als de maatschappelijke problemen van het druggebruik aan te pakken. De centrale doelstelling is „de preventie en het opvangen van de risico's die voor de verslaafde zelf, diens onmiddellijke omgeving en de samenleving voortvloeien uit druggebruik” 19). Er bestaat in dit kader een breed scala van hulpverleningsvoorzieningen: ambulante hulpverlening (veldwerk, maatschappelijke begeleiding, therapeutische behandeling, methadonverstrekking, reclassering), semi-residentiële hulpverlening (dag- of nachtopvang, dagbehandeling, arbeids- en recreatieve projecten) en residentiële hulpverlening (instituten voor crisisopvang en lichamelijke ontwenning, verslavingsklinieken, (drugvrije) therapeutische gemeenschappen). Daarnaast wordt, ter realisatie van genoemde doelstelling, de Opiumwet gehandhaafd. Hierbij wordt gesteld dat, hoewel uiteraard de risico's voor de maatschappij mede in aanmerking worden genomen, zoveel mogelijk moet worden voorkomen dat strafrechtelijk ingrijpen druggebruikers meer schade berokkent dan het gebruik zelf 20).

In het kader van het onderzoek naar de beheersbaarheid van de heroïnemarkt wordt momenteel een simulatiemodel ontwikkeld. Dit model beoogt het zo goed mogelijk nabootsen van de dagelijkse gedragingen van een groep zware heroïnegebruikers in Nederland, die gericht zijn op het verkrijgen van geld, heroïne en eventueel methadon. Met behulp van dit model zullen scenario-analyses worden verricht, op basis waarvan zal worden getracht na te gaan wat de effecten kunnen zijn van beleidsmaatregelen (justitie-, politie- en hulpverleningsbeleid) op uitkomstvariabelen als het heroïnegebruik, het methadongebruik en inkomsten uit illegale bron.

J.C. Hoekstra

19) Ministerie van Welzijn, Volksgezondheid en Cultuur, *Fact-sheet met betrekking tot het beleid ten aanzien van druggebruikers in Nederland*, Leidschendam, 1984, blz. 1.

20) Idem, blz. 2.